

VODICE
u II. svjetskom ratu
1941.-1944.

Izdavači
Pučko otvoreno učilište Vodice
Grad Vodice

Za nakladnika
Gordana Birin, prof.
Branka Juričev Martinčev, dipl.oec.

Autorica teksta i izložbe
mr. sc. Lucija Benyovsky

Suradnica na projektu
Tončika Cukrov, prof.

Suradnik na izložbi
Domagoj Menđušić, prof.

Lektura
Ivana Jović, prof.

Dizajn izložbenih panoa i kataloga
Ante Filipović Grčić

Tisak
Tiskara Malenica

Naklada
200 kom.

Zahvala za korištenu građu

Fotoklub Zagreb, Zagreb; Hrvatski povijesni muzej (HPM), Zagreb; Državni arhiv u Splitu (DAS), Split; Hrvatski državni arhiv (HDA), Zagreb; Muzej grada Splita (MGS), Split; Muzej grada Šibenika (MGŠ), Šibenik, Narodni muzej Zadar (NMZ); Župa Našašća Sv. Križa - Arhiv (ŽVD-A), Vodice; Privatni arhivi - Jolanka Alfirev Stručić, Obitelj Alfirev Engelsa, Ive Čičin Šain, Tonči Juričev Grgin, Domagoj Menđušić, Obitelj Ante Roca, Šime Strikoman, Mirjana Španja, UABA grada Vodica. Posebna zahvala Jolanki Alfirev Stručić. Posebna zahvala UABA grada Vodica.

VODICE

u II. svjetskom ratu

1941.-1944.

Izvanredni Sud za Dalmaciju

U IME NJEGOVA VELIČANSTVA
VITTORIA EMANUELA III
BOZIJOM MILOŠĆU I VOĐOM NARODA
KRALJA ITALIJE I ALBANIJE
CARA ETIOPIJE

Izvanredni Sud za Dalmaciju proglasio je slijedeću

OSUDU

u postupku protiv:

- 1) Skrozan Ante pok. Duje
- 2) Sukro Zvonimira (bez bližeg id.)
- 3) Skrozan Nikole pok. Ambrozija
- 4) Frerfin Ivana pok. Nikole
- 5) Kursar Ante Petrova
- 6) Skrosan Milivoja Ambrozijeva
- 7) Antulov Ivana Matina
- 8) Kurša, Federika Hinkova
- 9) Jurić Martina Antina

- 10) Jurić Ivana pok. Vicka
- 11) Sladoljev Krešimira Markova
- 12) Belan Sime Ivanova
- 13) Udovičić Ante Grgin
- 14) Grblja Petra Krstina
- 15) Paskov Jere Lukin
- 16) Paskov Ante pok. Duminika
- 17) Mijat Ante pok. Luke
- 18) Mijat Cvitana Blaževa
- 19) Skrozan Josipa Rokova

- 20) Skrozan Bože pok. Tome
- 21) Skrozan Spire pok. Duje
- 22) Cvitan Ante Josipova
- 23) Cvitan Josipa Jerina
- 24) Roca Josipa pok. Petra
- 25) Maras Krešimira pok. Šimuna
- 26) Maras Ivana pok. Šime
- 27) Macukot Ante Josipova
- 28) Alfirev Simuna Grgina

Svi u zatvoru, osim Sukro Zvonimira (bez bliže identifikacije), Maras Ivana pok. Šime, Skrozan Šime pok. Ambrozija i Skrozan Ante pok. Duje, koji se nalaze u bjegstvu.

OPTUŽENIH

Sviju:

- 1) Radi sudjelovanja u zločinu umorstva predumišljajem;
- 2) radi zločina pokušanog umorstva;
- 3) radi zločina pripadanja komunističkom udruženju;

suviše:

Skrozan Nikolu, Belan Simu, Udovičić Antu, Grblja Petra, Kursar Antu, Mijat Antu, Mijat Cvitanu, Skrozan Josipa, Sukro Zvonimira - radi nedozvoljenog držanja oružja,
Jurić Ivana i Skrozan Spiru - radi djela sabotaže na štetu objekata u službi Italijanske Oružane Snage.

IZOSTAVLJENO

Radi gornjih motiva Sud proglašuje sve napred navedene optuženike krivima za pripisane im zločine, izuzev Frerfin Ivana pok. Nikole i Maras Krešimira pok. Šimuna, koje oslobadja usljed pomanjkanja dokaza, - i osudjuje okrivljene:

SKROZAN Antu pok. Duje (u bjegstvu), SUKRO Zvonimira (u bjegstvu), SKROZAN Nikolu Ivanova Matina, KURSAR Federika Hinkina, JURIC Ivana pok. Vicka, BELAN Simu Ivanova, ANTULOV Antu Grgina, GRBLJA Petra Krstina, MIJAT Antu pok. Luke, MIJAT Cvitana Blaževa, SKROZAN Rokova, SKROZAN Božu pok. Tome, SKROZAN Spiru pok. Duje - na kazan smrti strijeljanjem.

KURSAR Antu Petrova na robiju u trajanju od 30 godina.

JURIC Martina Antina, SLADOLJEV Krešimira Markova, PASKOV Antu pok. Dominika, ROCA Josipa Jerina, MAKUCOT Antu Josipova - na robiju u trajanju od dvadeset godina.

PASKOV Jeru Lukina, CVITAN Antu Josipova, ALFIREV Simuna Grgina - na robiju u trajanju od deset godina.

ROCA Josipa pok. Petra - na robiju u trajanju od dvije godine.

Pretsjednik na
Frerfin Ivan pok. Nikole,

... osude i određuje da se odmah puste na slobodu, a za ostale ...

U Vodicama dne 29 oktobra 1941-XX.

PRETSJEDNIK
Brigadni General

Vodice u II. svjetskom ratu, 1941.-1944.

Izložba u povodu 70. obljetnice oslobođenja Vodica od okupatorske vlasti u II. svjetskom ratu rađena je kronološkim redom po temama koje predstavljaju zaokruženu cjelinu. Fotografijama, proglasima, dokumentima, crtežima i tiskom prikazan je: početak II. svjetskoga rata, osnivanje NDH-a, aneksija Dalmacije, 1. primorska četa, kapitulacija Italije, zločini, partizanska djelatnost, logor Molat i zbjeg u El Shatt. Kao posebne teme izdvojene su dvije osobe, rođeni Vodičani: Ive Čaće i Ćiro Čičin Šain.

Vodice uoči II. svjetskog rata

Vodice su uoči II. svjetskog rata bile općinsko središte gdje je živjelo oko 3000 stanovnika, a po nacionalnosti su bili Hrvati. Većina stanovnika, oko 75%, bavila se poljoprivredom (vinogradarstvo, maslinarstvo i sl.), ostali su bili zanatlije (bačvari, stolari, kovači, klesari, postolari, brijači, pekari) i trgovci, te službenici u javnim, slobodnim i vojnim zanimanjima. Između dvaju svjetskih ratova u Vodicama je osnovano više političkih stranaka te kulturnih, sportskih i vjerskih društava.

Hrvatska seljačka stranka (HSS) je prije II. svjetskog rata bila najbrojnija stranka u Hrvatskoj, pa i u Vodicama. Djelovale su još Hrvatska pučka stranka, Demokratska stranka i Zemljoradnička stranka. U Vodicama je 1924. osnovana ćelija KPJ, koja je djelovala ilegalno. Propagirali su svoje ideje putem kulturnih i sportskih društava. Posebno mjesto imale su zadruge koje su okupljale Vodičane na gospodarskoj osnovi i koje su uspješno trgovala svojim proizvodima diljem zemlje.

Vodice su početak rata dočekale u Banovini Hrvatskoj s banskom ispostavom za Dalmaciju u Splitu.

Okupacija Dalmacije

U svijetu i u Jugoslaviji politička se situacija počela mijenjati tridesetih godina, a pogotovo 1939., kada počinje II. svjetski rat. Sile osovine 6. travnja 1941. napale su Jugoslaviju. Istoga dana talijansko-fašističke vojne snage započele su sa zračnim napadima na vojne ciljeve na istočnoj obali Jadrana, a što je potrajalo do 13. travnja 1941., kada su njihove kopnene snage zauzele ove krajeve. U Splitu je meta bila hidroavionska baza JRZ-a Divulje, uz koju je vezana njezina ispostava u Vodicama na Hangaru. I ta je baza bombardirana i u potpunosti onesposobljena.

Tijekom travanjskog rata u Zagrebu je 10. travnja 1941. proglašena Nezavisna država Hrvatska. Većina hrvatskoga stanovništva je sa zadovoljstvom prihvatila poraz Jugoslavije i osnivanje nove države. Ubrzo nastupa razočaranje kada je, potpisivanjem Rimskih ugovora 18. svibnja 1941. o razgraničenju Italije i NDH i formalno proglašena talijanska aneksija Dalmacije. Italija je anektirala sjeverni dio Dalmacije te dijelove Hrvatskog primorja i Gorskog kotara. Dekretom talijanske vlade od 20. svibnja 1941. uspostavljen je Guvernerat za Dalmaciju (Governo della Dalmazia) sa sjedištem u Zadru. Guverner Dalmacije i prefekti provincija imali su pod svojom kontrolom dobrovoljnu miliciju javne sigurnosti, bataljune kraljevskih karabinjera, financijske straže, policijske jedinice, a često i legije crnih košulja.

Fašistička se vlast i u Vodicama oslanjala na pojedince iz predratnih političkih stranaka (JRZ, JNS), četničke i ustaške simpatizere te na malobrojne pojedince iz HSS-a. Okupator je u početku pokušao iskoristiti katoličko svećenstvo kako bi ih privolio na suradnju, ali u tome nisu imali značajnog uspjeha.

Talijani su u anektiranim krajevima prisiljavali lokalno stanovništvo da uči talijanski, koji je postao službeni jezik. Slijedila je promjena naziva naselja, pa su Vodice postale *Vodizze*. Čim su talijanski fašisti došli u Vodice, zatvorili su čitaonicu i raspustili društva te počeli pronalaziti svoje pristaše. Osnovali su Dopolavoro (fašistička sindikalna organizacija), Balillu (udruženje djece do 14 godina), a mladiće su organizirali u seoske straže i na taj ih način pripremali za svoje vojne formacije.

Talijani su u početku prema mještanima nastupali prijateljski, pozivali su narod na suradnju s talijanskom vojskom, a protiv komunista i svih onih koji ne prihvaćaju ciljeve fašističke okupacije. Ubrzo su patrolirali Vodicama, ograničili kretanje navečer i noću (bilo je zabranjeno ići u polje, a na more je bilo dopušteno ići samo oko 13 sati). Uveli su ceremonijal postavljanja i skidanja talijanske zastave "bandire" i neke druge mjere. Svakodnevni život u Vodicama gotovo da je zamro, ljudi su obavljali najnužnije poslove, a što je ratno vrijeme

odmicalo ekonomsko stanje sve se više pogoršavalo, a zadruge više nisu prodavale poljoprivredne proizvode.

Ratna zbivanja su stvorila preduvjete ilegalnoj organizaciji KP za svestrane aktivnosti; izdavanje vijesti, letaka i brošura kojima se stanovništvo upoznaje sa stanjem na ratištima i s političkom situacijom u zemlji (pod vodstvom Okružnoga komiteta Šibenik organizirana je 1941. ilegalna tiskara „Tehnika“, koja je radila tijekom ratnoga razdoblja). U proglasu CK KPH od 13. srpnja 1941. proglašavaju se ciljevi NOB-a: „... oslobođenje zemlje od tuđinske vlasti i dominacije, „uspostava“ nove, demokratske Jugoslavije slobodnih i ravnopravnih naroda, u kojoj će na bazi samoopredjeljenja biti izgrađena i slobodna Hrvatska“.

U Vodicama, članovi KP organiziraju prve diverzije protiv talijanske vlasti, što je izazvalo snažnu reakciju talijanskog okupatora koji u listopadu 1941. godine osniva Izvanredni sud za Dalmaciju sa sjedištem u Šibeniku. Dana 25. listopada 1941. ustanici su izvršili prvi uspješan napad iz zasjede kod Vodica; ubili su dva talijanska vojnika i jednoga ranili. Za odmazdu fašisti su opkolili Srimu, Zaton i Vodice i uhitili 50-tak osoba od kojih su dvanaestoricu strijeljali na Hangaru, a desetoricu osudili na 2-30 godina zatvora.

U Vodicama je odlukom Okružnoga komiteta KPH, zbog toga što su Vodičani činili dvije trećine komunista šibenskoga kotara, sredinom 1941. organizirana političko-teritorijalna jedinica, Sektor Vodice. Vodice postaju jedno od glavnih uporišta komunističke propagande i agitacije u Dalmaciji.

Primorska četa

Stanovništvo Vodica prilagođavalo se novim uvjetima. Većina se članova HSS-a u početku okupacije ponašala pasivno. Mačekova je politika bila „politika čekanja“, a Vodičani su nastojali živjeti uobičajeno, koliko je bilo moguće, te su obavljali najnužnije poslove.

S druge strane partijsko je rukovodstvo Vodica donijelo odluku o pružanju otpora. Sakupljali su oružje, streljivo i odjeću za borce koji su, organizirani u odrede po preporuci OK KPH za sjevernu Dalmaciju poslije njemačkog napada na SSSR, 22. lipnja 1941. poslani u Liku i zapadnu Bosnu da među nacionalno mješanim življem šire „bratstvo i jedinstvo“.

Početak kolovoza 1941. organizirano je nekoliko ustaničkih odreda s područja sjeverne Dalmacije, koji su ubrzo doživjeli neuspjeh u pokušajima da se priključe ustanicima u zapadnoj Bosni i Lici. Zarobljeni dobrovoljci bili su strijeljani, a vodstvo je za neuspjeh bilo kažnjeno isključivanjem iz članstva Komunističke partije. Ponovno je 3. prosinca 1941. uslijedilo okupljanje dobrovoljaca iz Vodica (njih 33) u odred. Ovaj je odred s vodičkog terena prebačen preko Bukovice u Liku kao i drugi odredi iz Sektora, ukupno oko 120 dobrovoljaca. Oni su ušli u sastav partizanskoga odreda „Marko Orešković“.

Partijsko rukovodstvo Vodica u ožujku 1942. predložilo je Okružnom komitetu za sjevernu Dalmaciju da se na prostoru Vodica organizira postrojba koja bi djelovala na području Vodica, Biograda, Benkovca, Stankovaca i Zatona. Tako je 11. lipnja 1942. u predjelu Duge blizu Vodica u nazočnosti 25 dobrovoljaca osnovana „primorska četa“. Uvjeti za oružanu borbu ove čete bili su teški zbog brojnih okupatorskih jedinica, mreže prometnica i talijanskih vojarni koje su bile smještene u obalnim mjestima. Oružani sukobi vođeni su kod Kovče, nedaleko sela Rasline, kod Vrane i Pirovca, na Kornatima, u Soplju i drugdje. Poslije bitke u Soplju (24. srpnja 1942.) vodički borci odlaze i u druge ustaničke postrojbe (1., 2. i 3. dalmatinsku brigadu). Svi oni vodili su teške borbe s Talijanima i četnicima.

Tijekom 1942. „vodička trupna“ postaje najveća partizanska baza i sjecište glavnih partizanskih veza i komunikacija te sjedište sektorskog, općinskog i mjesnog komiteta Komunističke partije i ostalih ustaničkih tijela i pozadinskih službi.

Melade 30/VU.43

Draga Majko ja sam ruz i rodras sto zelim i van
svima. Zadnje pismo sto sam primio od 24/VU a paket
od 14/VU ovaj sto je poslan od 22 primit cu ga sutra.
Dorad sam primio paketov 16 i ovaga cu sada primiti
sedamajestoga. Piše mi da saito ne pišem kako drugi
staci ja tohu, ako propade. Za sad mi nije brebra
da šalješ paket ra 15 dana jer si mi poslala pa imam.
Pošalji drw svakako. Piši mi ko mi je napravje molbu.
Sta je od Emila, jeli mu laije, kakova mu je
bolost. Od Tete će te se ukloniti, ako se možete
ikako podniti nemojte, jer ovomeće dugo tajati.
Piši mi koliko je bilo zita. Sta mi vam govoru
od jeli, ota lark. Sta mi pišet da cu kuc to
ocemo svi skupe kroz dratko vrijeme. Laciua mi
ne šalji jer sam kupio ulja. a soli mi ne
šalje ni kako.

Najveći broj Vodičana djelovao je u sastavu 1., 2., 9., 19. i 26. divizije Narodnooslobodilačke vojske te u brojnim drugim partizanskim postrojbama širom Jugoslavije. Sudjelovali su i u najvećim bitkama narodnooslobodilačkog rata, među kojima i u onima na Neretvi i Sutjesci.

Logor Molat

Talijani su planirali izgradnje logora na različitim mjestima u Dalmaciji. Na otoku Zlarinu predviđeno je još 1941. osnivanje logora za političke zatvorenike.

Guverner Bastianini je 13. lipnja 1942. naredio osnivanje logora na otoku Viru, ali je on ipak osnovan na Molatu. Logor je bio namijenjen za interniranje protivnika talijansko-fašističkog okupatora i obitelji onih osoba koje su se priključile partizanima, a prvi su internirci dovezeni 30. lipnja 1942. Talijani su dovođili uhićenike prilikom akcija „čišćenja terena“, pa su tako iz Vodica u logor na Molat 29. srpnja 1942. godine internirali 311¹ osoba.

Za upravitelja tog internacijskoga logora postavljen je Leonardo Fantoli. Zarobljenike je na otok Molat prevozio parobrod Amiraglio Viotti, poznatiji kao „Crna marica“, koji je plovio od mjesta do mjesta primajući internirce.

Internacijski logor na Molatu bio je ograđen trostrukom bodljikavom žicom utvrđenom s pet bunkera naoružanih teškim mitraljezima za kružnu obranu. Logor je osiguravalo oko 700 okupacijskih vojnika.

Uz barake za smještaj u logoru je bila otvorena škola kojoj je zadaća bila odnarođivanje i talijanizacija hrvatskog pučanstva. Internirci su bili izolirani od vanjskog svijeta i bile su im uskraćene mnoge informacije. Prema zarobljenicima se postupalo loše, naročito u pogledu smještaja i hrane, a bilo je i strijeljanja. Budući da se logor Molat brzo popunjavao i nije mogao primiti velik broj partizanskih obitelji, pretvoren je u tranzicijski logor iz kojeg su uhićene slali u druge talijanske logore. U njemu je u prosjeku boravilo oko 300 logoraša. Uhićenja su bila najintenzivnija u srpnju i studenome 1942., a logor je raspušten nakon kapitulacije Italije 9. rujna 1943.

Od 1. studenog 1942. u Vodicama na području Hangara djeluje sabirni logor u kojeg je u nekoliko navrata doveden velik broj interniraca iz okolice Šibenika. Broj interniranih na Hangaru krajem siječnja 1943. popeo se na oko 1000. Hangar je bio tranzitni logor iz kojeg su internirce odvozili u logor na otok Molat.

Kapitulacija Italije

Jedan od presudnih događaja u II. svjetskom ratu bila je kapitulacija Italije 8. rujna 1943. godine. Tijekom tih nekoliko dana partizani razoružavaju brojne talijanske jedinice i dolaze do velike količine oružja, hrane i vojne opreme. Pad Italije dao je dodatni podstreh vodstvu Komunističke partije za širenje pokreta otpora. ZAVNOH je tih dana proglasio sve dotadašnje ugovore s Italijom ništetnim te obznanio Odluku o priključenju Istre i svih anektiranih i okupiranih područja Hrvatskoj (20. 9. 1943.).

S druge strane 9. rujna 1943. objavljena je Poglavnikova odluka o ništetnosti Rimskih ugovora s tvrdnjom da nisu ni bili pravovaljani budući da talijanska strana nije ispunila nijednu obvezu iz njih jer u većini bivših talijanskih područja NDH nije uspostavila vlast. Donio je odluku o priključenju Splita, Zadra, Rijeke te Istre Hrvatskoj i imenovao Edu Bulata za državnoga ministra za oslobođene krajeve.

Nakon kapitulacije Italije u rujnu 1943. Vodice ulaze u sastav NDH, iako je formalna uspostava ustaške vlasti nastupila tek nakon dolaska Nijemaca 22. listopada 1943.

¹ Podatak donosi Ive Čičin Šain u katalogu Vodičana na strani antifašista.

S obzirom na prijašnja negativna iskustva s Talijanima, pučanstvo njemačku okupacijsku vlast i civilnu vlast NDH ne dočekuje s oduševljenjem. Vlast NDH uspostavlja svoje institucije i izabire vodstva na svim položajima vlasti (uključujući i načelnika). Međutim, ubrzo postaje očigledno da je njihova vlast na simboličnoj osnovi jer je ovisila o njemačkome vojnom zapovjedništvu bez kojeg zapravo nisu mogli donositi nikakve odluke.

Sve je više problema u opskrbi stanovništva, vladaju nestašica i glad. Dodatne brige stanovništvu stvaraju gotovo svakodnevna saveznička bombardiranja Šibenika i okolice u studenome i prosincu 1943., koja se nastavljaju i 1944. Najveći teror nad stanovništvom ovog područja - ubijanja, silovanja i pljačke u zaleđu - vršile su četničke bande pod zaštitom njemačke vojske. Ustaška vlast pokušava uvesti više reda i zaštititi pučanstvo, ali uza sav trud to joj ne uspijeva. U zaštiti pučanstva značajnu ulogu imaju katolički svećenici - na čelu sa šibenskim biskupom Jeronimom Miletom koji organiziraju prehranu izgladnjelog stanovništva i svojom diplomacijom nastoje spriječiti četnički i nacistički teror nad napaćenim narodom.

Tijekom proljeća i ljeta 1944. partizani na području pod svojom kontrolom vrše mobilizaciju stanovništva radi popunjavanja i formiranja novih partizanskih postrojbi.

U ljeto 1944. uspjesi Narodnooslobodilačke vojske i pobjede antifašističke koalicije prisilili su njemačku okupacijsku silu da započne s pripremama za povlačenje s područja Šibenika i Vodica. Postrojbe 26. divizije Narodnooslobodilačke vojske, nakon što su oslobodile Split i Trogir, nastavile su borbe prema Šibeniku, a njemačka vojska napušta Vodice. Prilikom povlačenja njemačka je vojska uništavala infrastrukturne objekte, uključujući i vodičku operativnu obalu.

Dana 1. studenoga 1944. godine u razorene Vodice ušle su postrojbe Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. U mjestu su slobodu dočekale oko dvije trećine stanovnika (oko 1900 ljudi). Jedan dio Vodičana nastavio se boriti do konačnog oslobođenja zemlje. Središnja proslava oslobođenja šibenskoga područja održala se u Krešimirovom gradu 7. studenog 1944. godine.

Ive Čaće

Ive Čaće (Vodice, 26. IV. 1903. – 1947.), *pučki slikar i književnik*. Čaće je završio osnovnu školu i drvodjelski zanat u Vodicama. Još se u mladosti zbog revolucionarnog rada sukobio s kraljevskom jugoslavenskom vlašću, zbog čega je bio zlostavljan i zatvaran. Književnim i slikarskim radom bavio se i prije rata, bio je povezan sa skupinom pučkih književnika i slikara, pripadnicima hlebinske slikarske škole. Objavljuje u lijevo orijentiranim časopisima pjesme, prozu i crteže.

Početkom II. svjetskog rata sukobljavao se s okupatorom-talijanskim fašistima. Bio je uhićen i odveden u logor Lipari (Italija) 20. lipnja 1942. gdje ostaje do kapitulacije Italije. Nakon toga odlazi u partizane u Liku. Već 1944. postaje član kulturno-umjetničkog odjela ZAVNOH-a (Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske, osnovano 1. 3. 1943.). Sudjelovao je na I. kongresu kulturnih radnika Hrvatske u Topuskom (25.-27. lipnja 1944.) gdje je održao referat pod nazivom „Narodni samoaktivizam u umjetnosti“. Potkraj 1944. dolazi u Šibenik iz Topuskog zajedno sa ZAVNOH-om.

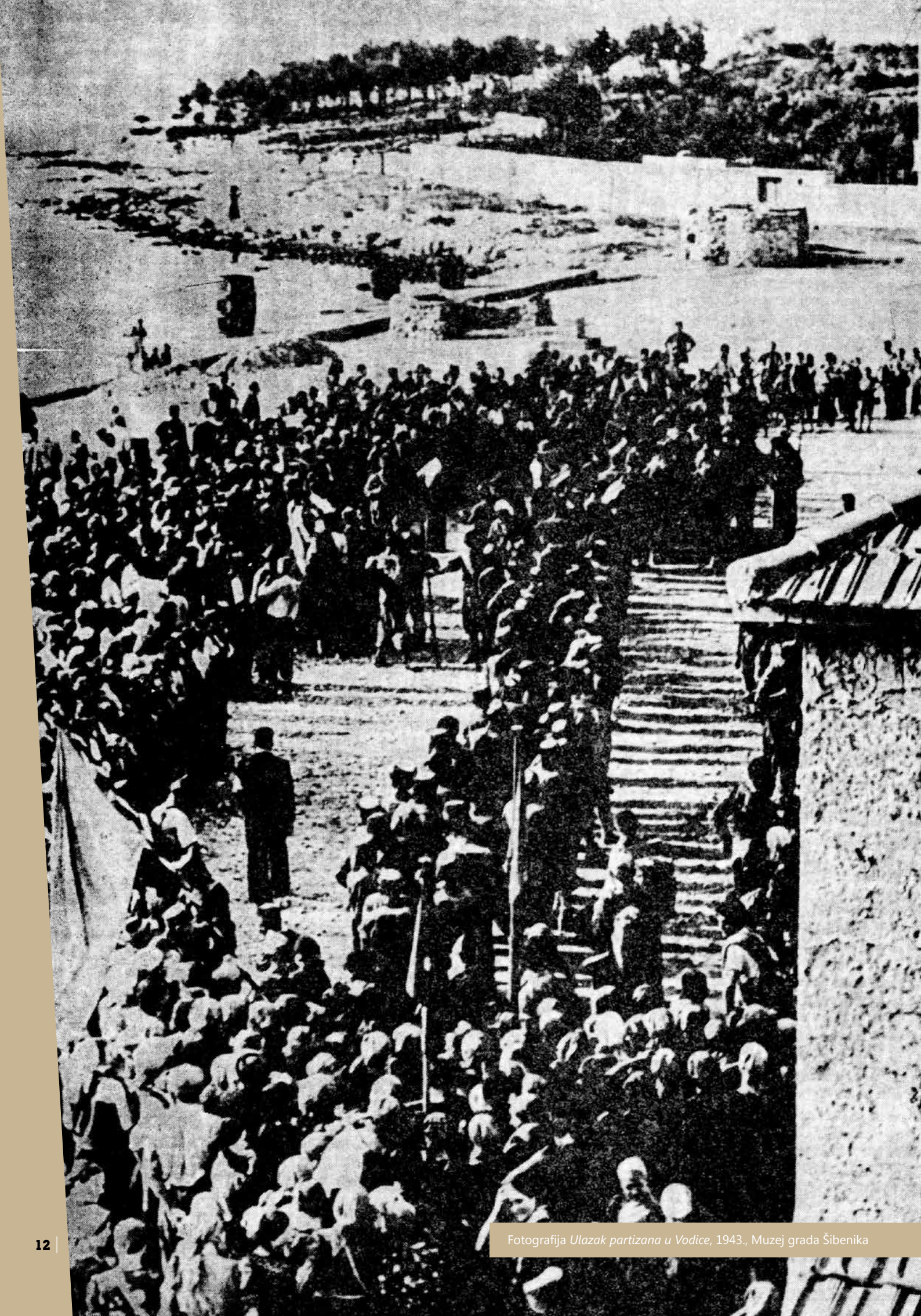
ZAVNOH-ovim odlukama i deklaracijama govori se o budućem federativnom uređenju Jugoslavije, s Hrvatskom kao federalnom jedinicom. U Šibeniku je ZAVNOH djelovao do 17. svibnja 1945. Za to vrijeme Čaće se bavio kulturno-prosvjetnim radom. Godine 1944. objavio je više radova: „Veliki korak“ - drama u tri slike, „Drug Babuška“ - igrokaz iz partizanskog života te knjižicu „Što hoće oni“ (odgovor na izjave reakcionarnih krugova oko pitanja Istre, Slovenskog primorja i Trsta; izdala Tehnika Mornarice, oslobođeno područje, listopad 1944.)

Fotografija Branko Srdarev, Vodice, foto: Frane Zafron, 1942., Muzej grada Šibenika

Ćiro Ćičin Šain

Ćiro Ćičin Šain (1890-1960.), Vodićanin, intelektualac, književnik, publicist, urednik, prevoditelj i novinar, zavidnu karijeru ostvario je u Splitu gdje je bio prvi ravnatelj Muzeja grada Splita. Sin Andrije i Katarine Lebedina, rodio se 17. 9. 1890. u Vodicama. Osnovnu školu završio je u Vodicama. Školovao se u Zadru, Kotoru, Splitu i Zagrebu. Studirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a usavršavao se u Pragu, Grazu i Rimu. Između dvaju svjetskih ratova bavio se u Splitu književnim i publicističkim radom. Pisao je o kulturno-umjetničkim prilikama i pokrenuo kulturni časopis „Korablja“ (1929.). Kontinuirano je pratio zbivanja kulturnog i društvenog života u Splitu, kamo se obitelj doselila nakon smrti oca Andrije 1919.

U prvoj polovici studenog 1943. odlazi iz Splita u partizane. Bio je raspoređen u redakciju „Slobodne Dalmacije“. Ćiro Ćičin Šain boravi u Supetru na otoku Braču kamo se doselila redakcija, zatim se seli po drugim otocima, a početkom 1944. iz Visa s mnogobrojnim izbjeglicama iz Dalmacije odlazi u El Shatt.

Ćiro Ćičin Šain bio je smješten u *Logoru broj II* blizu obale Sueskog kanala. Nakon što je sredinom veljače 1944. stigao u Egipat, „cijeli dan radi, piše i čita“. Sačuvana su njegova pisma supruzi Idi i kćeri Andreini koje su ostale u Splitu, u kojima govori o životu u izbjeglištvu. U pismima je spominjao slikara Rudolfa Bunka, koji je ilustrirao njegov skeč u tri čina „Sestre“, skladatelja dirigenta Josipa Hatzea i druge Splićane. Spomenuo je i utakmicu Hajduka u El Shattu. Nogometaši su na turneji po Italiji i Bliskome istoku pobijedili mnoge savezničke momčadi. Pisao je i o svojim Vodićanima, kojih je po njegovim riječima bilo oko stotinu i pedeset².

Uz društveno-politički i kulturni rad u El Shattu, koji se sastojao od predavanja, priprema zidnih novina i prevođenja, napisao je dramske tekstove i nekoliko pjesama. Sve što je proživljavao u egzilu egipatske pustinje zabilježio je u *Zapisima na pijesku*. Ćiro Ćičin Šain nije samo bilježio svoje dojmove nego je i crtao karikature i pejzaže. Pratio je i kulturna zbivanja u Egiptu i zanimao se za egipatsku povijest. U Split se vratio 9. svibnja 1945. godine.

El Shatt

Nakon kapitulacije Italije i savezničkim napredovanjem u južnoj Italiji, Nijemci su nastojali u što kraćem roku okupirati obalu i otoke. U veljači 1944. izdali su naredbu o prisilnom iseljavanju primorskoga i otočkoga stanovništva. Osim toga stanovništvu je prijetila opasnost i od vojnih operacija na teritoriju sjeverne Dalmacije. Drugi je razlog zbog kojeg je stanovništvo napuštalo svoj zavičaj bio teror koji su provodili Nijemci i četnici, osobito nad partizanskim obiteljima. Jedan od razloga napuštanja domova bila je i nestašica hrane. Zbjegovi s teritorija Vodica sakupljali su se na Prvinskoj rivi, odatle su se preko Kaprija i Žirja prevozili na Vis, ili u Sovlji odakle su se prebacivali na Lavsu, otok kornatskog arhipelaga te dalje na Vis. Odatle je zbijeg bio usmjeren u južnu Italiju, u Bari, te u Egipat, i to prvo u logor Katadbu te potom u El Shatt, kraj u Sinajskoj pustinji nedaleko od Sueza, gdje se prije nalazio britanski vojni logor. Prebacivanje se obavljalo noću u konvojima naoružanim brodovima Mornarice NOVJ i u pratnji savezničkoga zrakoplovstva.

Izbjeglence iz Vodica sudjelovali su u svim aktivnostima u El Shattu. Njihovi predstavnici bili su u Centralnom odboru zbjega, logorskim i rajonskim odborima. Oni su radili u radnim brigadama, sudjelovali su u upravno-administrativnoj službi, u gospodarstvu, u prosvjeti, zdravstvu i propagandi. Oni rade u radionicama, školama, sudjeluju u izdavačkoj djelatnosti i u kulturno-umjetničkim priredbama. Život „pustinjskog grada“ od šatora bio je dobro organiziran, ne samo kao simulacijski model u odnosu na život u domovini, već se u nekim segmentima težilo da bude raznovrsniji i bogatiji. U El Shattu je bilo 305 Vodićana, među kojima jedno novo-rođenče³, koji su se postupno vraćali u domovinu od sredine 1945. do ožujka 1946. godine.

² Elvira Šarić Kostić, *Ćiro Ćičin Šain u El Shattu* (neobjavljeni tekst), 2012.

³ Podatak donosi Ive Ćičin Šain u katalogu Vodićana na strani antifašista. Ante Šprljan je 30. 10. 1944. godine umro u El Shattu.

„...Imala sam 9 godina⁴, a moj brat Emil 14 kada smo 16. IV. 1944. zajedno s našom tetom Tonkom Skočić otišli u zbjeg. Moja majka i brat Mirko otišli su s prvim zbjegom 10. 1. 1944. g. (Jolanka Alfrev Stručić)

Stanko Cukrov: El Shatt (sjećanja)

„... Mi smo opet smješteni u sličan veliki šator, ali u ovom logoru (El Shattu) sve je bolje organizirano, pa i bolnica, u koju je premješten moj dida, kao stariji i bolestan. U početku je znao dolaziti još jedan naš Vodičanin, stari Rade Crljenak (Škrbo). Ovdje je vodstvo zbjega organiziralo život u svim vidovima. Naše vrijedne žene pobrinule su se da sve slamarice spoje u jednu veliku. Negdje smo našli po četiri važa, na koje smo postavili daske i napravili gotovo prave postelje. Šatore, koji su bili grubo montirani prije našeg dolaska, dobro smo zategnuli, tako da se stvorio višak platna. Platno je odrezano i na njemu su ruke naših žena izvezle zidne radnje kakve su imale doma te dekorirale platnene zidove šatora dočaravajući domaći ambijent. Dobro se toga sjećam jer se stalno o tome pričalo...

Život u El Shattu bio je dobro organiziran. Radile su razne radionice, krojačka, postolarska, sve što je ljudima trebalo. Kulturna djelatnost bila je organizirana od pionirskih i omladinskih zborova, stalno su se održavale priredbe i narod je postao raspjevan i razigran, a u svim pjesmama, priredbama i igrokazima najviše se spominjala domovina, u koju smo vjerovali priželjkujući povratak - i to nas je ispunjavalo. Sportske su se priredbe stalno priređivale, a posebno nogometne utakmice. Jednog dana čuo sam kako stariji momčići oduševljeno pričaju, kao u čudu: „Dolazi nan Hajduk! Znete, to su naši Dalmatinci iz Splita, to su partizani, oni će nas osloboditi. Oni najboje na svitu igraju nogomet. Najboji su braća Jozo i Frane Matošić. Jozo šucon ubija po svitu golmane, pa su mu u petama ukinuli jednu žilu, pa više ne ubija golmane. Oni ovi dan igraju s Engleskon...“ Majko moja, to moram vidjeti! Pa kako netko može pobijediti Englesku, a oni su veliki i gospodari svega. S ostalom dječurlijom otišao sam stvarno na utakmicu, ali pun straha jer sam mislio da nogometaši igraju gozdenon loptom. I kako je tekla utakmica, ja sam se pomalo sakrivao, pomalo gledao. Najedanput lopta pobjegne s igrališta, a mnoštvo djece potrči za njom, pa i ja. Kad ono lopta baš mene pogodi u glavu. Od straha sam se srušio, ali me nije zaboljelo i tada sam shvatio da je ta lopta jednaka kao i ona kojom smo se mi igrali, a koju je donio Šime Grgurev, stariji brat moga druga Nikole. Takvom su loptom ispred šatora bili pogodili u glavu moju sestru Juliju od dvije i po godine, i moja ih je mati zbog toga grdila. A sada sam zavolio nogomet, zavolio sam Hajduka, a još više svoju domovinu...”

⁴ Jolanka Alfrev Stručić rodila se u Vodicama 3. 2. 1935. godine

Literatura:

- Barić, Nikica, *Ustaše na Jadranu*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2012.
- Bezina, Petar, *Ljetopis samostana sv. Lovre u Šibeniku*, Split, 1996.
- Dizdar, Zdravko, *Četnički zločini u Bosni i Hercegovini, 1941-1945.*, Zagreb, 2002.
- El Shat: katalog izložbe*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb, 2007.
- Goldstein, Ivo, *Hrvatska povijest*, Zagreb 2003.
- Gradiška, Vitomir, *Prva primorska četa*, Šibenik, 1969.
- Grbelja, Josip, *Talijanski genocid u Dalmaciji: konclogor Molat*, Zagreb 2004.
- Ivanda, Roko, *Logor Molat: prešućeni simbol stradanja hrvatskog naroda*, Šibenik, 1999.
- Kisić Kolanović, Nada, *NDH i Italija: političke veze i diplomatski odnosi*, Zagreb, 2001.
- Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941.-1945.*, Zbornik dokumenata, knjiga 8 – 10, Split, 1985.
- Povijest Vodica (Rukopisi)*, UABA Vodice
- Stoljeće promjena: katalog izložbe*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb, 2000.
- Zbornik Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije*, sv. 4, Split, 1978.

Izložba - legende:

1. Fotografija *Vodice na početku stoljeća*, MGS
2. Fotografija *Vodice prije Drugog svjetskog rata*, privatni arhiv
3. Fotografija *Predratna panorama Vodica*, MGS
4. Plakat *Pogreške 1918. uzrok su ovom ratu*, nepoznati autor, 1942., privatni arhiv
5. Plakat *Hrvatski narode! I.* (Proglas o uspostavi NDH), privatni arhiv
6. Proglas *Vojnici, građani!* (Proglas zapovjedništva jugoslavenske vojske u Šibeniku vojnicima i građanima), Ljetopis
7. Plakat *Jugoslavenske snage kapitulirale su danas u 12 sati* (Proglas talijanske vojne rezidencije u Šibeniku), MGŠ
8. Proglas *Pravoslavni traže da Italija anektira Dalmaciju* (Zahtjev dalmatinskih Srba Talijanima tiskan u listu San Marco), Ljetopis
9. Proglas *Hrvatski narode! II.* (Letak o proglašenju NDH), Ljetopis
10. Karta *Jugoslavija, 1941.* (Karta Jugoslavije nakon kapitulacije), MGŠ
11. Fotografija *Talijani dižu zastavu na glavnom gradskom trgu u Šibeniku, 1941.*, MGŠ
12. Dokument *Talijanizirana nazivlja mjesta u šibenskoj okolini, 1941.*, MGŠ
13. Plakat *Izvanredni sud za Dalmaciju* (Presuda talijanskog okupatora), 1941., MGŠ
14. Fotografija *Zgrada Izvanrednog suda za Dalmaciju u Šibeniku*, MGŠ
15. Dokument *Knjiga inventara* (Popis zatvorenih Vodičana u talijanskom zatvoru), 1941., MGŠ
16. Plakat *Giuseppe Bastianini* (Talijanski poziv pripadnicima NOP-a na predaju bez posljedica), 1941., MGŠ
17. Fotografija *Spaljena Srima, 1941.*, MGŠ
18. Fotografija *Maketa logora na Molatu*, NMZ
19. Fotografija *Upravna zgrada logora na Molatu*, NMZ
20. Fotografija *Groblje na Molatu neposredno nakon rata, 1945.*, NMZ
21. Dokument *Popis interniranih na Molat, 1942.*, NMZ
22. Fotografija *Brod Amiraglio Viotti poznatiji kao Crna Marica*, privatni arhiv
23. Fotografija *Stanko Alfirev*, privatni arhiv
24. Dopisnica *Carlolina postale - Iva Alfirev* {avers/revers} (Dopisnica Stanka Alfireva majci s Molata), privatni arhiv
25. Dopisnica *Carlolina postale - Stanislav Alfirev* {avers/revers} (Dopisnica Ive Alfirev sinu u logor na Molatu), privatni arhiv
26. Dokument *Carta individuale - Stanislav Alfirev* (Osobna iskaznica za nabavku potrepština), privatni arhiv
27. Dokument, *Poštanska potvrda Vodizze - Zara pošta Alfirev Ive* (Potvrda o slanju paketa na Molat), 1943., privatni arhiv
28. Pismo *Dušobrižnicima i vjeroučiteljima* (Pismo šibenskog biskupa Jeronima Milete), ŽVD-A
29. Portret *Biskup Jeronim Mileta*, grafika, MGŠ
30. Fotografija *Primorska četa*, foto: Frane Zafron, 1942., MGŠ
31. Letak *Izjava o ciljevima i načelima NOB-a*, Dokumentarna zbirka II., HPM
32. Fotografija *Šime Juričev i Ante Juričev na terenu Vodica*, foto: Frane Zafron, 1942., MGŠ
33. Fotografija *Primorska četa na terenu Vodica*, foto: Frane Zafron, 1942., MGŠ
34. Fotografija *Primorska četa u zaleđu Vodica*, foto: Frane Zafron, 1942., MGŠ
35. Fotografija *Ante Antić i Nikola Skroza u zaklonu*, foto: Frane Zafron, 1942., MGŠ
36. Fotografija *Mirko Zore s lakim mitraljezom*, foto: Frane Zafron, 1942., MGŠ

37. Fotografija *Srećko Banić i Mirko Jankov na straži*, foto: Frane Zafron, 1942., MGŠ
38. Fotografija *Srećko Banić na osmatračnici*, foto: Frane Zafron, 1942., MGŠ
39. Fotografija *Branko Srdarev, Vodice*, foto: Frane Zafron, 1942., MGŠ
40. Fotografija *Bosiljka Fulgosi na terenu Vodica*, foto: Frane Zafron, 1942., MGŠ
41. Fotografija *Stipe i Mirko Zore na terenu Vodica*, foto: Frane Zafron, 1942., MGŠ
42. Fotografija *Karmelo Sladoljev I. siječnja 1943.*, foto: Frane Zafron, 1943., MGŠ
43. Fotografija *Proslava Božića i Nove godine u Leću pokraj Vodica I.*, foto: Frane Zafron, 1943, MGŠ
44. Fotografija *Proslava Božića i Nove godine u Leću pokraj Vodica II.*, foto: Frane Zafron, 1943., MGŠ
45. Fotografija *Iva Maras, Josip Crljenak, Jela Maras i Fila Sladoljev*, foto: Frane Zafron, 1943., MGŠ
46. Fotografija *Antica Špirić i Marija Mateša*, foto: Frane Zafron, 1943., MGŠ
47. Fotografija *XIX. Divizija na Velebitu - Alan*, foto: Ante Roca, 1943., Fotoklub Zagreb
48. Novine *Živković ne govori više*, MGŠ
49. Fotografija *Drago Živković*, privatni arhiv
50. Proglas *Talijansko upozorenje pučanstvu*, Primorska četa
51. Proglas *Poglavnik proglasio cjelokupnost hrvatskih zemalja* (Proglas Ante Pavelića nakon kapitulacije Italije), 1943., MGŠ
52. Karta *Nezavisna država Hrvatska 1943.*, MGŠ
53. Proglas *Hrvatskoj se vraća njeno more* (Ustaški proglas o vraćanju anektiranih dijelova u sastav NDH), 1943., MGŠ
54. Letak *Odluka o priključenju Istre, Rijeke, Zadra i ostalih okupiranih krajeva Hrvatskoj* (Proglas ZAVNOH-a o priključenju anektiranih dijelova Hrvatskoj nakon kapitulacije Italije), ZAVNOH, 1943., HPM
55. Karta *Stanje na šibenskom području uoči kapitulacije Italije*, 1943., Šibenik u danima sloma talijansko-fašističke okupacije 1943.
56. Karta *Šibensko područje po kapitulaciji Italije*, 1943., Šibenik u danima sloma talijansko-fašističke okupacije 1943.
57. Fotografija *Ulazak partizana u Vodice*, 1943., MGŠ
58. Plakat *Ovako oni pomažu partizane*, NDH, 1944., privatni arhiv
59. Proglas *Borci 20. Divizije* (Poziv njemačkih oružanih snaga borcima NOP-a na predaju), MGŠ
60. Proglas *Šibenčani!* (Poziv njemačkog zapovjednika Šibenčanima da ne podržavaju pripadnike NOP-a), MGŠ
61. Dokument *Propustnica* (Propusnica za pripadnike NOP-a koji su se odlučili predati njemačkoj vojsci), 1944., MGŠ
62. Fotografija *Četnici i Nijemci*, privatni arhiv
63. Fotografija spomen ploče *Duše su pravednih u ruci božjoj* (Spomen ploča ubijenim svećenicima od strane četnika), Družba braće hrvatskog zmaja, Dvanjka
64. Proglas *Srbi Bosne, Like i Dalmacije* (Proglas s ciljevima četničke borbe za Bosnu, Liku i Dalmaciju), 1943., HDA
65. Fotografija spomen ploče *U izvršavanju...* (Spomen ploča ubijenim partizanima od četničke ruke), MZ Krapanj, Dvanjka
66. Fotografija *Zarobljenici u njemačkim logorima*, privatni arhiv
67. Dokument *Privatnim putem...* (Dopis ustaškog ministra Ede Bulata u svezi s prisilnom evakuacijom pučanstva u Vodicama), 1944., HDA
68. Dokument *Njemačkom vojnom zapovjedništvu* (Dopis Ante Ferare njemačkom bojniku Erdmanu), 1944., DAS
69. Fotografija *Partizani u maršu.*, privatni arhiv
70. Brošura *TITO: Peta neprijateljska ofenziva*, „Vjesnik“ Jedinствene Nacionalne oslobodilačke fronte Hrvatske, 1943., privatni arhiv
71. Fotografija *Osmo šibenska brigada NOV-a u šibenskom zaleđu 1944.*, privatni arhiv
72. *U logoru Lipari*, crtež, Likovna zbirka, HPM
73. Fotografija *Ive Čaće*, privatni arhiv
74. *Čitalačka grupa*, crtež, Likovna zbirka, HPM
75. Brošura *I. kongres kulturnih radnika Hrvatske: 25.-27.5. 1944.*, „Vjesnik“ Jedinствene Narodno oslobodilačke fronte Hrvatske, 1944., privatni arhiv
76. Pjesma *Lipa noć*, detalj, Dalmatinsko primorje, 1938.
77. Fotografija *Ćiro Čičin Šain za pisačim stolom*, Album Ćire Čičin Šaina, MGS
78. Fotografija *Ćiro Čičin Šain*, Album Ćire Čičin Šaina, MGS
79. Karikatura *Ćiro Čičin Šain*, Album Ćire Čičin Šaina, MGS
80. Crtež *Pred šatorom u El Shattu*, Album Ćire Čičin Šaina, MGS
81. Fotografija *Brod Crvena zvijezda* (Brod koji je izbjegle Vodičane prevezio u El Shatt), foto: Ante Roca, 1944., privatni arhiv
82. Dokument *Prijepis alfabetske kartoteke popisa zbjega prema stanju knjiga 1945.* (Popis izbjeglog stanovništva u El Shatt), DAS
83. Fotografija *Zbjeg u El Shattu*, MGS
84. Fotografija *Obitelj Alfired Jolanke Stručić u El Shattu I.*, privatni arhiv
85. Fotografija *Obitelj Alfired Jolanke Stručić u El Shattu II.*, privatni arhiv
86. Fotografija *Obitelj Alfired Jolanke Stručić u El Shattu III.*, privatni arhiv
87. Fotografija *Antica Ivas s nećakinjama Filomenom i Katom u El Shattu*, 1944., privatni arhiv
88. Novine *Slobodna Dalmacija*, 4. 11. 1944., MGŠ
89. Fotografija *Proslava oslobođenja u Šibeniku*, 1944., MGŠ
90. Fotografija *Srušena obala u Vodicama*, 1944., MGŠ
91. Fotografija *Slavlje Vodičana po oslobođenju*, 1944., MGŠ